

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті представлено основні тенденції освіти і культури національних меншин Закарпаття, підведено підсумки роботи проведеної за минуле десятиріччя Вільної України, охарактеризовано поняття “національні меншини”.

На основі анкет, заповнених вищими навчальними закладами I-IV рівня акредитації області, наведено дані про розподіл освітніх закладів, проведено аналіз формування учнівських і студентських контингентів Закарпатської області за мовою навчання та рівня забезпеченості освітою найпоширеніших етнічних спільнот Закарпаття. Проаналізовано культурно-освітній стан національних меншин області, задоволення їхніх національних потреб, збереження і розвиток культурних традицій.

Ключові слова: національні меншини, освіта, вищі навчальні заклади, учні, студенти, мова навчання.

Актуальність проблеми. В Україні йде обговорення питання щодо концепції мовної політики, яке торкається всіх національностей, які проживають на теренах нашої області.

На основі вивчення публікацій, спеціальної літератури з даної теми, статистичних даних перепису населення та результатів раніше проведених досліджень, даних державних органів, є можливість аналізувати формування учнівських і студентських контингентів Закарпатської області.

Шляхом анкетування ознайомились з поглядами представників національних меншин області, а також представників національно культурних товариств, інтелігенції національних меншин, які висловлені на засіданні круглого столу 30-го листопада 2006 року .

Основна мета. Виходячи з суспільної значущості освіти та культури, розкрити стан та зміни освіти і культури національних меншин на Закарпатті, накреслити основні її тенденції, підвести підсумки роботи, проведеної за минуле десятиріччя вільної України.

Деякі визначення про національні меншини.

Серед важливих ознак, які характеризують національні меншини, можемо виділити наступні¹:

- кількісний аспект, в якому відрізняють абсолютну і релятивну (відносну) величину. Згідно цього визначають категорії національних меншин по абсолютній кількості, тобто чисельність яких менше 20 тисяч, або від 20 до 100 тисяч, або від 100–150 тисяч, і понад 500 тисяч. Відносно більшості відрізняють меншини чисельність яких менша 3% всього населення, такі, які складають від 3% до 10% населення, і таких, що складають більше, як 10 % регіону, або держави;

- структурно-соціальний стан у суспільстві, тобто статус групи, її ставленням до влади, політичній орієнтації, тобто національні меншини можуть чи не можуть виразити свої інтереси, і чи здатні зосередити свої сили для реалізації цих інтересів;

¹ Кіш, 1993, Йов, 1988

- розташування національних меншин, тобто компактно, або дисперсно проживають, мають або не мають таку країну, де ця національна меншість складає більшість, і на якій відстані знаходиться від цієї держави;
- ідентифікація національних меншин, яка може бути сильною, слабкою, символічною, або сплетена з релігійним віросповіданням;
- походження, шляхи формування, тобто яким чином стали національною меншиною (представники самі вибрали собі іншу країну для подальшого життя, або стали національною меншиною на своєму місці проживання в результаті політичних та історичних подій);
- рівень урбанізованості, тобто в сільській або в міській місцевості мешкає більшість національних меншин;
- рівень освіти національних меншин;
- мовні уподобання;
- економічний стан, тобто, яка питома вага представників національних меншин регіону, краю, або держави в економіці.
- та інші.

Розрізняють декілька типів національних меншин²:

1. Автохтонні меншини, які утворилися у складних процесах історичного розвитку певних територій, з етнічних груп, що мешкали поруч у процесі становлення національних держав деякі ставали пануючими націями, а решта – національними меншинами.

2. “Корінні населення” – народи, які розглядаються, як корінні з погляду на те, що вони є нащадками тих, хто населяв географічну місцевість, частиною якої є дана країна у період до встановлення існуючих державних кордонів, і зберігають деякі, або всі свої соціальні, економічні, культурні, політичні інститути.

3. Національні меншини, що сформувалися внаслідок виникнення національних держав, тобто національні меншини, котрі проживали на теренах деякої держави до того, як виникли нації держав.

4. Регіональні меншини, які з різних геополітичних причин стали меншинами, але зберегли етнічну ідентичність.

5. Міграційний тип (поселенський і заробітчанський), тобто національні меншини з’являються в деякій державі внаслідок іміграцій.

6. Колоніальний тип меншин, коли колишні колоніалісти з більшості стали меншиною, але в багатьох випадках зберегли економічну силу.

7. Нові національні меншини, які характерні для Східної Європи, утворення яких пов’язане з становленням нових національних держав.

Національні меншини Закарпатської області.

Виходячи з нашої мети, проаналізувати культурно-освітній стан національних меншин області насамперед потрібно описати стан національних меншин регіону.

1. Про кількісні ознаки маємо дані згідно перепису населення України в 2001 році. На Закарпатті проживає 1239.8 тис. осіб. Переважну більшість (80,5%) становлять українці, угорці займають 12,1%, росіяни – 2,5%, румуни – 2,6%, цигани – 1,1%, словаки – 0,5%, німці – 0,3% та інші.

2. Територіальне розселення національних меншин області наступне:³

²Кіш, 1993, Йов, 1988, Товт, 2002

³Ільтьо І. В. ред.: Національний склад населення та його мовні ознаки. Ужгород, 2003.

- угорці проживають компактно, але в різних районах, з яких в Берегівському питома вага 75 %, у місті Берегово 48,1% у трьох районах (Виноградівський – 26,2%, Ужгородський – 33,4%, Мукачівський – 12,7%) понад 10%. 19% угорців Закарпаття живуть дисперсно;

- румуни живуть компактно в двох районах: Тячівському та Рахівському, де їх питома вага становить відповідно 12,4%, та 11,6%;

- росіяни живуть дисперсно у всіх адміністративно-територіальних одиницях, питома вага згідно перепису становить від 0,5% (Міжгірський район) до 9,6% (місто Ужгород);

- словаки живуть дисперсно, але в декілька районах, як в Ужгородському, В.Березнянському, Перечинському мають міста компактного проживання в декількох селах, створюючи острови серед більшості. Питома вага згідно перепису становить від 0,2 до 2,2 %;

- цигани – живуть дисперсно, найбільша кількість проживає в районах, питома вага становить від 0,2% (Мукачівський район) до 2,2 % (місто Ужгород);

- німці живуть дисперсно і мають місця компактного проживання у декількох селах Тячівського та Мукачівського районів, де питома вага 0,2% (Тячівський район) до 1,9% (Мукачево);

- білоруси, поляки та інші національні меншини живуть в основному в містах дисперсно, їх питома вага менше 0,2 %.

3. Рівень урбанізованості національних меншин Закарпаття згідно перепису: більшість угорців, румунів проживає в сільських місцевостях; росіяни, білоруси та інші національні меншини проживають у містах. Це може пов'язано з тим, що ці меншини в основному міграційні, як угорці, румуни, рахуються корінними, а цигани, німці, словаки – автохтонні.

4. За мовними уподобаннями меншини відрізняються, але майже абсолютна більшість національних меншин Закарпаття рідною вважають мову своєї національності, крім ромського населення.

5. Згідно типології національних меншин корінними можемо рахувати угорців, румунів, а автохтонними – німців, словаків, циганів, мігрантами – росіян, але згідно нових міжнародних прав нащадків мігрантів третього покоління слід вважати меншинами, тобто росіян також можемо відносити до автохтонних.

6. За рівнем освіти етнічні групи теж відрізняються. По статистичним даним обласного управління народної освіти можемо констатувати, що в школах I–III ступенів корінне населення навчається в основному на рідній мові, тобто створені відповідні умови для розвитку своєї культури.

7. Щоб охарактеризувати, який рівень вищої освіти національних меншин області, треба знати, який стан в Державі. Так, на тисячу осіб віком 15 років і старше серед українців мають вищу освіту 85 осіб. У молдаван з тисячу осіб тільки 40 мають вищу освіту, у болгар – 66 осіб, у поляків – 69 осіб. А от серед білорусів – 116, у росіян – 158, у євреїв – 358,⁴ На основі перепису населення 1989, 2001 року складена таблиця про рівень освіти національних меншин науковцями області.⁵

Рівень урбанізації національних меншин Закарпаття

⁴М. Товт: Міжнародно-правовий захист національних меншин (тенденції сучасного розвитку) – Ужгород, 2002 р. ст. 12.

⁵ Ільтьо І. В. ред.: Національний склад населення та його мовні ознаки. Ужгород, 2003.

згідно перепису 2001 року ⁶

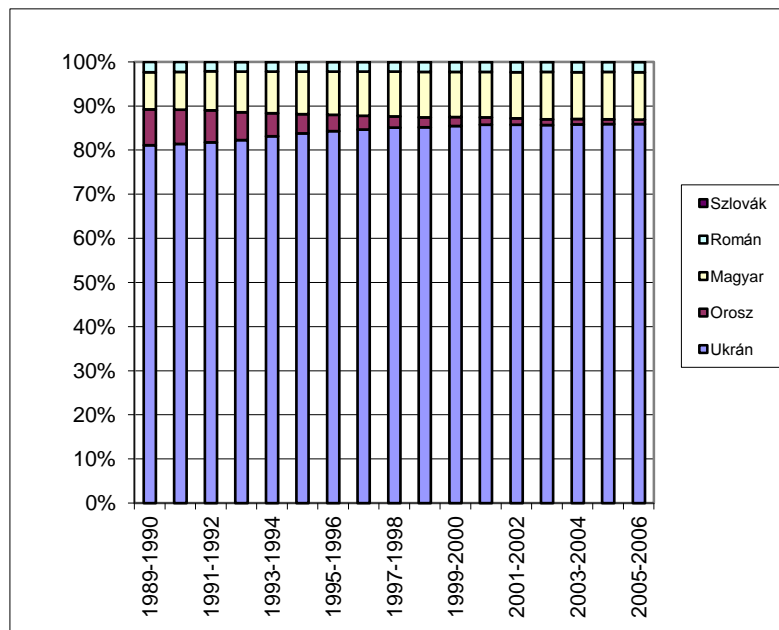
<i>Націо- нальність</i>	<i>Всього населення</i>	<i>Прож. у селі</i>	<i>%</i>	<i>Питома вага нац. меншин які проживають у селі, %</i>	<i>Міське насе- лення</i>	<i>%</i>	<i>Питома вага нац. меншин які проживають у містах %</i>
Українці	1010127	653416	82,3	65	356711	77,5	35
Угорці	151516	97918	12,3	65	53598	11,6	35
Росіяни	30993	5127	0,6	17	25866	5,6	83
Румуни	32152	26675	3,4	83	5477	1,2	17
Цигани	14004	6855	0,9	49	7149	1,6	51
Словаки	5695	1666	0,2	29	4029	0,9	71
Німці	3582	1026	0,1	29	2556	0,6	71
Євреї	565	31	0	5	534	0,1	95
Білоруси	1540	313	0	20	1227	0,3	80

**Розподіл учнів загальноосвітніх закладів області
за мовами навчання згідно статистичних даних облуну⁷**

	<i>1989- 1990</i>	<i>1990- 1991</i>	<i>1991- 1992</i>	<i>1992- 1993</i>	<i>1993- 1994</i>	<i>1994- 1995</i>	<i>1995- 1996</i>	<i>1996- 1997</i>	
Українці	16624 5	16669 3	16619 8	16733 0	16876 4	17100 1	17334 4	17522 5	
Угорці	16598	15874	14809	12839	10585	8925	7655	6313	
Росіяни	17275	17619	17969	18711	19074	19642	20044	20727	
Румуни	4827	4622	4355	4483	4464	4460	4514	4568	
Словаки				12	18	25	32	32	
	<i>1997- 1998</i>	<i>1998- 1999</i>	<i>1999- 2000</i>	<i>2000- 2001</i>	<i>2001- 2002</i>	<i>2002- 2003</i>	<i>2003- 2004</i>	<i>2004- 2005</i>	<i>2005- 2006</i>
Українці	17753 5	17737 5	17522 8	17470 0	17160 0	16750 0	16280 0	15780 0	15180 0
Угорці	5254	4675	4074	3400	2900	2600	2300	2000	1800
Росіяни	21159	21431	21034	20900	20900	20900	20200	19600	18900
Румуни	4594	4610	4525	4600	4600	4400	4300	4200	4100
Словаки	54	71	87	102	81	92	97	38	45

⁶ Ільтьо І. В. ред.: Національний склад населення та його мовні ознаки. Ужгород, 2003.

⁷ На основі даних Закарпатського облуну

Рівень освіти найпоширеніших етнонаціональних спільнот Закарпаття

Освіта	Вища		Незакінчена вища		Середня спеціальна		Середні		Неповна середня		Початкова	
	1989	2001	1989	2001	1989	2001	1989	2001	1989	2001	1989	2001
Росіяни	24,6	27,1	2,5	1	26,7	23,9	31	33	0	8,7	3,4	5,7
Українці	6,8	8,1	1	0,6	14,9	13,1	36,7	39,9	21,8	19,4	14,5	16,5
Словаки	8,8	немає	1,2	немає	15,7	немає	38,5	немає	10,1	немає	0	немає
Угорці	3,7	4,7	0,7	0,4	9,8	9,8	43	44	26	24	15,5	16
Румуни	1,7	2	0,3	0,1	3,8	2,7	20,8	19,6	45,1	49,4	18,1	21,3
Цигани	0	0,02	0	0,01	0,7	0,17	9,7	3,81	43,1	17,1	38,7	49,3

На основі анкет, заповнених вищими навчальними закладами I-IV рівня акредитації області, отримано дані зведені в таблиці. Можемо зробити висновок, що у вищих навчальних закладах державної форми власності Закарпаття питома вага національних меншин серед студентів на багато відстає від питомої ваги національних меншин області. Критичним є такі спеціальності, які на сучасному етапі вважають престижними і гарантують працевлаштування на ринку праці. Велика проблема у відношенні циганського населення те, що немає жодного їхнього представника у вищих навчальних закладах нашої області.

Розглянемо стан національних меншин.⁸

Представники зазначених спільнот об'єднані в 56 національно-культурних товариств зі статусом обласних, у тому числі 12 – угорської спільноти, 17 – ромської, по 4 – румунської та словацької, по 2 – російської, німецької та єврейської, 9 – русинської і по одному – польської, вірменської, білоруської та грецької. В області функціонують понад 500 районних, міських, селищних, сільських осередків.

⁸Інформація Закарпатської Обласної Адміністрації від 20.10.2006 р. №49557/06-09

Інтереси національних спільнот краю в органах місцевого самоврядування всіх рівнів представляють 147 угорців (12,8%), 15 румунів (1,3%), 10 росіян (0,9%), 3 ромів (0,3%), 3 словаків (0,3%), 2 німців (0,2%), 1 русин (0,1%).

Упродовж останніх років вирішено низку проблем, які роками декларувалися у протоколах змішаних міжурядових комісій і порушувалися представниками національних спільнот. Зокрема, у місті Ужгороді у 2003-2004 навчальному році відкрито ЗОШ № 21 I–III ступенів зі словацькою та українською мовами навчання і поглибленим вивченням іноземних мов, угорською мовою; у смт. Солотвино Тячівського району у 2003 році засновано ліцей з румунською мовою навчання; в області у 2005 році введено в дію три новобудови шкіл з угорською мовою навчання (сmt. Вилок, с. Вербовць, Чонгор); на базі УжНУ у 2004–2005 навчальному році організовано кафедру історії Угорщини та європейської інтеграції.

Відділом забезпечується виконання обласної цільової програми “Ромське населення” на 2003–2006 роки, затвердженої рішенням III сесії обласної ради четвертого скликання від 20.09.2002 р. № 57, плану заходів з підтримки та збереження культурної спадщини гуцулів і соціально-духовного розвитку бойків і лемків, заходів облдержадміністрації з реалізації національної програми “Закордонне українство”, основних положень Європейської хартії регіональних мов, або мов меншин тощо.

У травні 2005 року концептуальні підходи до розв’язання проблеми освіти ромів обговорено на науково-практичній конференції “Освіта і роми: стан, проблеми, перспективи” за участі керівників і педагогів шкіл області, в яких навчаються діти-роми. У ході конференції опрацьовано конструктивні пропозиції з питань організації навчальної, позакласної виховної роботи з дітьми-ромами, удосконалення роботи з батьками, усунення виявлених недоліків у навчально-виховному процесі.

Робиться все необхідне для задоволення культурних запитів, збереження і розвитку культурних традицій національних спільнот. В області діє 481 клубний заклад, з яких 94 – в місцях їх компактного проживання, при яких функціонують 455 колективів художньої самодіяльності. Серед клубних закладів 76 обслуговують угорців, 3 – румунів, 11 – словаків, 4 – німців. З 501 бібліотеки області 108 діють у місцях компактного проживання національних меншин. Крім цього, культурно-освітньою діяльністю займаються Мукачівський Центр німецької культури “Паланок”, центри ромської культури “Романі Яг”, “Романі чгіб” у м. Ужгороді, Центр румунської культури в смт. Солотвино. Вирішується питання про відкриття Центру Словацької культури в м. Ужгороді. Розплановані культурно-масові просвітні заходи щороку проводяться на базі Центру культури національних меншин Закарпаття за участі Координаційної ради Центру, національно-культурних товариств та їх громадських організацій. Інформаційно-довідковим фондом Центру користуються студенти вищих навчальних закладів під час проходження навчально-виробничої практики, написання дипломних робіт, а також аспіранти, докторанти при підготовці дисертаційних досліджень. Центр має власну веб-сторінку. На базі Центру здійснюють статутну діяльність 18 національно-культурних товариств, які не мають власних приміщень. Активну роботу проводять товариство російської культури “Русский дом”, Закарпатське відділення всеукраїнської громадської організації “Руський рух України”, обласна культурно-освітня організація “Матіца Словенска” на Закарпатті, Закарпатське обласне культурно-просвітне товариство словацьких жінок “Довіра”, товариство угорсько мовних євреїв Закарпаття,

польської культури Закарпаття, вірменської культури Закарпаття “Арарат”, обласне культурне товариство білорусів “Сябри”, Общество Карпатських Русинів, Закарпатське обласне общество Підкарпатських Русинів та інші.

Усі без винятку національні меншини області мають доступ до засобів масової інформації. Угорською, румунською, словацькою, німецькою мовами ведуться телерадіопередачі. Їх ефірний час складає: телепередачі угорською мовою – 16 годин, румунською – 13 годин, німецькою – 4 години, словацькою – 6 годин на квартал; радіопередачі угорською мовою – 46 годин, румунською – 28 годин, німецькою – 7 годин, словацькою – 7 годин на квартал. Виходить в ефір авторська передача русинською мовою.

На мовах національних меншин виходить 26 видань. Низка національно-культурних товариств мають свої періодичні видання. Зокрема, на ромській, українській та угорській мовах виходить газета “Романі Яг” обласного культурно-просвітнього товариства циган “Романі Яг”, газета обласної культурно-освітньої організації “Матіца Словенска” на Закарпатті “Підкарпатський словак”, тижневик Демократичної Спілки угорців України “Хроніка угорців України”, обласної (румунської) спілки “Дачія” – газета “Апша”. Русинські організації видають газети „Підкарпатський русин”, “Підкарпатська Русь”.

Здійснюється також систематичний випуск тематичних сторінок в обласних газетах під рубрикою “В національно-культурних товариствах”. У газеті “Ужгород” виходить сторінка російською мовою, видається регіональна газета на румунській мові “Мараморошани”. Окрім передач, що ведуться угорською, румунською, німецькою та словацькою мовами, двічі в місяць випускається телерадіоальманах “національно-культурні товариства Закарпаття”.

Викладеними фактами, безперечно, не вичерпується робота відділу з виконання делегованих обласною радою повноважень. Найбільш актуальні проблеми, які потребують вирішення на державному рівні, вимагають прийняття Верховною радою України законів України “Про зміни до Закону України “Про національні меншини в Україні”, “Про основи етнонаціональної політики України”, “Про мови в Україні”; “Про національно-культурну автономію”, “Про відновлення прав осіб, репресованих (депортованих) за національною ознакою”, “Про визнання русинів як етнічної спільноти”; а також внесення змін до Бюджетного кодексу України, доповнивши його переліком видатків на розвиток і підтримку національних меншин та друкованих органів, що видаються національно-культурними товариствами.

На обласному рівні потребує вирішення відкриття у м. Ужгороді Центру словацької культури Закарпаття, завершення будівництва корпусу Ужгородської ЗОШ № 10 I–III ступенів з угорською мовою навчання, виділення приміщення під ромський театр “Ромакгер” та забезпечення фінансування його діяльності, фінансова підтримка регіональних газет на мовах національних меншин, а також прийняття обласної довгострокової державної програми соціально-духовного відродження ромів Закарпаття з обґрунтованим її фінансовим забезпеченням.⁹

У сфері освіти щорічно вивчаються і аналізуються освітні запити населення області, і впершу чергу щодо вибору мови навчання, для подальшого впорядкування мережі загальноосвітніх навчальних закладів. Відповідно до таких запитів та етнічного складу населення в області сформовано мережу, згідно з якою із 694

⁹ Ю.Євчак, 2004

загальноосвітніх навчальних закладів функціонують: 573 школи з українською мовою навчання, 2 – з російською, 71 – з угорською, 12 – з румунською, 6 – з російською і українською, 27 – з українською та угорською, 1 – зі словацькою, 2 – з українською, російською й румунською мовами навчання, 5 приватних ліцеїв з угорською мовою навчання.

Питома вага студентів національних меншин Закарпаття у ВНЗ області ¹⁰				
	2005/2006	%	2006/2007	%
Кількість студентів III-IV рівня акред.	16724	100	16068	100
Кількість студентів I-II рівня акред.	4439	100	3708	100
Разом	21163	100	19776	100
З них навчаються на платній основі (III-IV)	8820	52,7	8494	52,9
З них навчаються на платній основі (I-II)	1658	37,4	1663	44,8
Разом	10478	49,5	10157	51,4
Кількість студентів російської національності (III-IV)	201	1,2	258	1,6
Кількість студентів російської національності (I-II)	18	0,4	14	0,4
Разом	219	1,0	272	1,4
З них навчаються на платній основі (III-IV)	114	56,7	124	48
З них навчаються на платній основі (I-II)	9	50	9	64
Разом	123	56,2	133	48,9
Кількість студентів румунської національності (III-IV)	62	0,4	79	0,5
Кількість студентів румунської національності (I-II)	13	0,3	16	0,4
Разом	75	0,4	95	0,5
З них навчаються на платній основі (III-IV)	36	58,1	46	58,2
З них навчаються на платній основі (I-II)	8	61,5	10	62,5
Разом	44	58,7	56	58,9
Кількість студентів словацької національності (III-IV)	46	0,28	58	0,36
Кількість студентів словацької національності (I-II)	3	0,07	2	0,05
Разом	49	0,23	60	0,30
З них навчаються на платній основі (III-IV)	24	52,2	31	53,4
З них навчаються на платній основі (I-II)	2	66,7	0	0
Разом	26	53,1	31	51,7
Кількість студентів угорської національності (III-IV)	724	4,3	817	5,1
Кількість студентів угорської національності (I-II)	406	9,1	307	8,3
Разом	1130	5,3	1124	5,7
З них навчаються на платній основі (III-IV)	306	42,3	358	43,8
З них навчаються на платній основі (I-II)	131	32,3	106	34,5
Разом	437	38,7	464	41,3

¹⁰ На основі аналізу статистичних даних ВНЗ області.

В усіх 20 професійно-технічних навчальних закладах, у яких здобувають робітничі професії близько 10 тис. учнів, навчально-виховний і виробничий процеси здійснюються державною мовою, що й передбачено у Статутах згаданих закладів.

Студенти 19 вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації навчаються українською мовою.

У всіх загальноосвітніх навчальних закладах із мовами навчання національних меншин, а також у Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці II, Берегівському професійному ліцеї сфери послуг (з угорською мовою викладання в окремих групах) українська мова вивчається як навчальний предмет. Крім того, у зазначеному інституті три роки тому відкрито кафедру української мови.

Нині в області функціонують: (ромські, єврейські, русинські і польська) недільні школи. Педагогічні колективи цих шкіл приділяють значну увагу вивченню рідної мови, історії, традицій та звичаїв.

На сьогодні немає підручників з української літератури для учнів 7-10 класів угорсько мовних шкіл. Проблемним є факт забезпечення підручниками за новими програмами учнів 6 класів зазначених шкіл.

Педагогічні колективи турбує відсутність окремих центрів та відповідних посібників, виданих рідними мовами, для зовнішнього тестування учнів шкіл національних меншин.

Висновки. Аналізуючи рівень забезпечення розвитку освіти, культури національних меншин Закарпатської області за період державності України багато що зроблено порівняно до радянського періоду, але є багато питань, які піднімають представники національних меншин і в основному належать до сфери освіти та культури. В зв'язку з цим доцільно розглянути на засіданні обласної ради це питання. Залучити представників легітимних організацій національних меншин до розробки окремої програми підтримки освітньо-культурних потреб національних меншин, враховуючи типологію, реальний стан та перспективи їх розвитку.

Згідно Конституції держави та Закону України “Про освіту” всі громадяни України мають право навчатися на рідній мові, а також гарантовано рівний доступ до продовження навчання у вищих навчальних закладах. Не зважаючи на те, що інститути щорічно готує певну кількість спеціалістів, відсоток громадян з вищою освітою серед національних меншин населення області набагато нижчий від такого ж показника спроектованого на загальний склад населення. Однією з причин цієї ситуації в тому, що поки що не гарантовано у повному обсязі рівного доступу в державні вищі навчальні заклади. У всьому питанні позитивним методом вирішування були би плановані центри тестування, в яких дійсно могли би створити рівні умови для всіх випускників середньої освіти. Однак, якщо у цих центрах тестування всі випускники отримають тестові завдання тільки на державній мові, тобто не забезпечуються центри тестами на мовах навчання знову не виконується принцип рівності, що гарантується Конституцією та Законами. В такому випадку при складанні тестових завдань випускниками шкіл національних меншин тестування буде вимірювати не знання випускників з різних предметів, які обираються ними, а знання з державної мови, зокрема, як оволоділи спец термінологією, коли знаємо, що умови для цього не створені. Таким чином багато з випускників національних меншин отримають сертифікат, який відображає нижчий рівень знань, ніж якими вони володіють і тому не мають рівні можливості у намірах вступу у вищі навчальні заклади особливо на престижні спеціальності, де великий

конкурс. Для реалізації декларованого Конституцією та Законами України принципу рівності громадян у суспільстві бажано створити центри, в яких проводяться тестування на мовах національних меншин, особливо для тих національностей, які проживають компактно і мають розвинуту мережу навчальних закладів, де ведеться навчання на мові національних меншин.

1. Євтух Володимир. Етнічний довідник. Київ, 1996.
2. Євчак Юдіта Берталонівна. Про роботу відділу з реалізації положень Універсалу національної єдності відповідно до Конституції України та Європейської хартії регіональних мов або меншин.
3. Ільтьо І. В. ред.: Національний склад населення та його мовні ознаки. Ужгород, 2003, р. 84.
4. Інформація Закарпатської Обласної Адміністрації від 20.10.2006 р. № 49557/06-09.
5. Joó, Rudolf (1988): Etnikumok és regionalizmus Nyugat-Európában. Budapest, Gondolat.
6. Kiss Gy. Csaba (1993): Vázlat a nemzeti kisebbségekről. Kisebbségek, *Educatio* 1993 – nyár, p. 174–178.
7. Лісти, та анкети освітньо культурних товариств Закарпатської області отримання по цим питанням.
8. Матеріали науково практичної конференції “Державне регулювання міжетнічних відносин в Закарпатті Ужгород, 1997.
9. Матеріали міжнародного круглого столу “Реалізація в Закарпатській області державної мовної політики та основних положень Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Ужгород, 2006, р. 272 .
10. Національний склад населення та його мовні ознаки. Статистичний бюлетень. Ужгород 2003
11. Orosz Ildikó (2005): A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján az ukrán államiság kialakulásának első évtizedében (1989-1999). PoliPrint-KMF, Ungvár – 2005., p. 183 (Стан угорськомовної освіти на Закарпатті у період першого десятиріччя формування державності у 1989-1999 pp.).
12. Рівень освіти населення України (за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року) in. <http://www.uncpd.kiev.ua/ucipr/ukr/sstat/census>
13. Михайло Товт. Міжнародно-правовий захист національних меншин (тенденції сучасного розвитку). Ужгород Інформаційно-видавниче агенство “ІВА”, 2002.
14. Felipe Fernández-Armesto (1995): *Európa népei*. Corvina .

The study outlines the main tendencies of the (development of) education and culture of the national minorities in Transcarpathia. It summarizes the results of work carried out in this field during the last decade in the independent Ukraine. The term “national minorities” has been characterised.

Questionnaires have been filled in by the higher educational establishments having I-IVth degrees of accreditation in the region. Data about the distribution of educational establishments have been collected and the formation of pupils’ and students’ contingent of Transcarpathia has been analysed from the point of view of the language of study and level of providing education to the largest ethnical minorities of the region. Cultural-educational state of the national minorities has been analysed as well as the satisfaction of their national needs, retention and development of their national traditions.

Key words: *national ethnical minorities, education, higher educational establishments, pupils, students, language of education*